

מאוצרות הפרשה

ושפטו את העם משפט צדק (טז, יח)

התורה מצווה אותנו על הדרישה המוחלטת לצדק ושוויון מוחלט בין כותלי בית הדין, עוד לפני שנאמרה המילה הראשונה. יישום מופלא של ציווי זה מובא בספר 'מילה בסלע', שם מעיד הגאון רבי ישראל זיכרמן שליט"א על מעשה שהיה לנגד עיניו: מעשה שהיה כשישימשתי בבית דין, ונכנסו שני בעלי דין. האחד היה לבוש בהידור ובנכבדות ב'איצטלא דרבנן', והשני בא לבוש ברישול, ובחולצה בלבד ללא בגד עליון. הבחנתי שר' נסים יושב שלא בנוח, הרי הלכה היא (שבועות ל"א). ונפסק להלכה בשו"ע ח"מ סי' י"ז: "מנין לשניים שבאו לדין, אחד לבוש סמרטוטים ואחד לבוש איצטלית בת מאה מנה, שאומרים לו, לבוש כמותו או הלבשהו כמותך. ת"ל מדבר שקר תרחק". כדרכו, הוא לא דיבר מילים מיותרות. התבוננתי והמתנתי לראות כיצד יפול דבר. לפתע ר' נסים התרומם ואמר: "חם כאן... קשה לשבת כך..." ופשט את הפראק, והתיישב ללא בגד עליון. כיון שאב בית הדין פשט את מעילו, גם הדיינים שישבו לצידו עשו כך, ובעקבותיהם גם 'בעל הדין' הלבוש איצטלא דרבנן. וכך ישבו כולם עם החולצה. בחכמה ובישרות, מבלי לפגוע, פתר את הבעיה בצורה מקורית בלי לוותר מאומה על ההלכה הפסוקה.

לא תטה משפט... ולא תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדקם (טז, יט)

בתחילה נקט הכתוב בלשון יחיד – "לא תטה משפט... ולא תקח שחד". מדוע אפוא אינו מסיים שהשחד יעור את עיני "החכם" אלא "עיני חכמים"? כך שואל ה"תורי זהב". ותרי: בדין יושבים שלשה דינים ומעלה. נמצא, שאם אחד לקח שחד, הרי עדין ישנם שני דינים שלא לקחו שחד, ומאחר שהם הרוב – בכחם להטות הכף לדין אמת. אמנם, כאשר יקבל אחד הדינים שחד, הוא יטהר את השרץ בק"נ טעמים, וישתדל בכל כחו לשכנע גם את האחרים בצדקת דבריו... זהו שאמרה תורה: אם תקח שחד – השחד הזה עלול לעורר גם את עיני החכמים האחרים! (ומתוך האור)

ולא תקח שחד (טז, יט)

מרחן הגאון בעל הבית הלוי נפגש עם שופט נכרי רוסי שפנה ואמר לו: אוכיח לכבודו הרביעני כי חוקי ממשלתנו ברוסיה יעילים וטובים יותר מחוקי תורתכם, לדוגמא, החוקים נגד שוחד לשופטים: על פי החוק ברוסיה שופט הנתפס בלקיחת שוחד נענש מי נענש? גם המקבל וגם הנותן. אך לפי חוקי התורה בהם חל איסור שוחד על השופט "ולא תיקח שוחד" הנה את האיסור עובר רק השופט. הרי שחוק התורה לא מונע דיו את נתינות השוחד למיניהם.

"אדרבה!", השיב ה"בית הלוי": על פי החוק ברוסיה השופט לא צריך לחשוש עד מאד מקבלת שוחד, כי כיון שגם הנותן יענש אם ייתפס, הנותן לעולם לא יגלה לאיש מנתינת השוחד לשופט, אך על פי דין התורה הדין חושש מאוד שמא, באיזו שהוא שלב, הנותן יעדיף לא לשמור את פיו ויגלה את הסוד כי נתן לשופט שוחד. ופני השופט הגוי חפז. (מוסף ש"ק יתד נאמן)

על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת וגו' (יז, ו)

הלשון "יומת המת" צריכה ביאור, כי לכאורה יותר נכון היה שיאמר הכתוב: יומת האיש. וביאר בספר בארה של תורה על פי מה ששינוי במשנה (סנהדרין פ"א): מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין, נידון בחמורה. ובגמרא שם אמרו, שאף אם נידון תחלה על העברה הקלה ונתחייב מיתה, חוזרים ודנים אותו על החמורה, כדי להמיתו במיתה חמורה. והקשו התוספות, ואמאי נדון בחמורה, הא העדים שבאים לחייבו בחמורה הם עדות שאי אתה יכול להזימה, שהלא גם בלא עדותם הוא כבר חייב מיתה. ותיירצו התוספות, דאיירי כגון שעבר את העבירה השניה בפני בית דין, וכאשר בית דין מחייבין אותו על פי ראיותיו אין צריך שתהיה עדות שאתה יכול להזימה.

בזאת נפרש את הפסוק, שהוא מדבר בשני אופני חיוב מיתה, האחד, במי שלא נתחייב מיתה לפני כן, מתחייב הוא מיתה "על פי שנים עדים". אבל מי שכבר עבר עבירה שחייבים עליה מיתה בית דין, וכבר הוא גברא קטילא מחמת שנגזר דינו למיתה, אלא שחוזרים ומביאים אותו לבית דין לדון על עבירה שמיתה חמורה, בכאי גוונא "או שלשה עדים" – דוקא אם דנים אותו על פי ראית בית דין שהם שלשה, "יומת המת", אפשר לחייב את מי שהוא גברא קטילא מיתה. (פני קדם)

ובערת דם הנקי מישראל (יט, ג)

הטעם ששינתה כאן התורה וכתבה ובערת דם הנקי מישראל ולא כתבה ובערת הרע מקרבך כמו במסית, עדים זוממים, ובן סורר? "ל דקיי"ל דדינים של שאר חייבי מיתות ב"ד הוא שלאחר שנגמר דינם למיתה מומיתים אותם במקומם, אבל הכא זקני עירו מומיתים אותו בירושלים ברגל לעיני כל ישראל, לכך לא כתב מקרבך אלא מישראל. (יוסף לקח)

עבודה לחודש אלול

שמעתי בשם ידידי הגאון רבי אליהו מן שליט"א שאביו הגה"צ רבי מרדכי מן זצ"ל היה שואל על מאמר העולם העתיק שבאלול אפילו הדגים שבים רועדים, שהרי אפשר ללכת לים ולראות שהדגים כלל לא רועדים..., והוסיף להקשות שכמו"כ העולם אומר שבתשעה באב אפילו הקירות בוכים, והרי הא קמן שאין בהם שום בכיה...

וביאר בזה, שאדם שעצמו רועד נראה לו כאילו הכל רועד וכך היא המציאות, וא"כ פעם שהיו רועדים באלול [וכמו"כ הגרי"ס באור ישראל י"ד – 'מלפנים כאשר ידעתי כל איש אחזו פלצות, מקול הקורא קדוש אלול!], לכן היה נראה לאנשים שגם הדגים שבים רועדים, וכמו כן בת"ב עיניהם היו מלאים דמעות וממילא היה נראה להם כי הקירות רטובות מבכיה, אבל היום שבאלול עסוקים בהכנת עוגות דבש ובימי בין המצרים עסוקים במתכונים של דגים... לא זוכים לראות כל זאת... ואם כן עלינו להתחזק בימי האלול, שלא להתעסק עם דברים שיפריעו לנו אח"כ לעבודת ה', וכגון לא להתעסק לפני התפילה בדברים שיסיחו את הדעת מהתפילה, ולא ללכת לישון מאוחר שזה יגרום לא לקום בזמן, וכמו"כ לא לעשות דברים שיכולים לעכב ממנו להגיע לשיעורי תורה בזמן, וכן לגבי בין אדם לחבירו, צריך לשים לב לכל הדברים האלו, ואז נהיה פנויים במחשבתנו לעבודת ה', ונתחזק בתשובה ובמעשים טובים, ונזכה לכתיבה וחתומה טובה. (הגרי"א דינר שליט"א, דברי השירה)

כפר לעמך ישראל אשר פדית – השפעת המידות עד סוף כל הדורות

כפר לעמך ישראל אשר פדית (כא, ח)

כתוב במדרש אשר פדית זה דור יוצאי מצרים שהקב"ה פדה אותם מבית עבדים, ולכאורה יש כאן פלא עצום, מוצאים חלל באדם שלשת אלפים שנה אחרי יציאת מצרים, למה יוצאי מצרים צריכים כפרה?

ביאר הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א: מכאן ראינו גדולה ליסוד של ר' ישראל - היה יהודי שהתגורר בעיירה ושימש כסנדלר ובקושי מצא מאיפוא לחיות, לאט לאט המזל האיר לו פנים ונגזרה עליו עשירות והוא התחיל להתפתח פתח חנות נעלים ועוד חנות, וכך הוא הקים רשת שלימה של נעלים והוא נהפך לגביר של העיירה, והוא התחיל לנהוג בכל הגינונים של גביר, הוא ישב במזרח, קנה מפטיר יונה, חתן תורה, וכל הגבירים שאתמול תיקנו אצלו נעליים פתאום היו צריכים להתרגל שעכשיו הוא יותר חשוב מהם והם היו אכולי קנאה, במסילת ישרים כתוב שאחד הדברים הקשים ביותר זה לראות מישהו שאתמול היה פחות ממך ועכשיו הוא במעלה יותר ממך, וכשאותו גביר חיתן את בתו הוא עשה חתונה מנקרת עיניים בפאר והדר וכל הגבירים ממש התפוצצו מקנאה, ומתחת החופה ניגש אחד מהגבירים אל אותו גביר וחלץ את הסנדלים ושאל אותו: ר' הערשל, כמה עולה לתקן את הסוליה של הנעל? ואותו גביר התעלף מרוב בושה, ר' ישראל היה נוכח באותה חופה והוא הזדעזע עד עמקי נשמתו מההלבנת פני חבריו ברבים שהתרחשה מול העיניים, והוא אמר: ברי לי שעושים עכשיו בשמים דין חדש לכל האבות והסבים של אותו יהודי, מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וידוע השאלה על מה יש לדון את המתים? ומבארים שבכל שנה דנים את המתים על הפירות שהם השאירו בעולם הזה איך הם התנהגו באותה שנה, תלמידים ותלמידים, בנינים ובני בנינים, כל פעולה שהמת עשה שהיתה לה השפעה דנים אותה כל שנה מחדש, אמר ר' ישראל ברי לי שכל הסבים של אותו יהודי עשרות דורות אחורה, כל המלמדים והמחנכים של אותו יהודי, את כולם דנים עכשיו מחדש, כזו השחתה לא נולדת ביום אחד חייב להיות שזה מתפתח כבר כמה שנים, אם לפני עשרות שנים המחנכים היו משקיעים בו יותר ההשחתה שלו לא היתה מגיעה לכאלו דרגות, ויש כאלו שאומרים שכל מה שר' ישראל עשה מהפכה בעולם בעבודתו ותיקון המידות היה בגלל אותו מעשה שזעזע אותו. ולכאורה יש מקור לדבריו מהמדרש שהזכרנו, כפר לעמך ישראל אשר פדית זה דור יוצאי מצרים למה הם צריכים כפרה? אם יהודי רוצח יהודי יש תביעה על כל הדורות עד דור יוצאי מצרים, אם יוצאי מצרים בדרגה שלהם היו עובדים יותר על המידות, הם היו יותר משקיעים בהמלכת את חברך בנחת רוח, בנושא בעול עם חבריו, הבנים היו בדרגה יותר גבוהה וכך בכל הדורות וזה היה משפיע שאחרי שלשת אלפים שנה יהודי לא היה רוצח את חבריו.

ואנחנו עומדים לפני ראש השנה – צריך ללמוד מזה כמה מידות זה דבר חמור, הרמב"ם בהלכות דעות כותב שאין דבר שיותר מדבק ממידות, אדם שנולד עם מידות טובות והוא יחיה בחברה עם מידות רעות הוא יהיה כמום, ואדם שנולד עם מידות רעות ויחיה בציבור שהוא בעל מידות טובות הוא ידבק מהם, וזה דבר שאפשר לראות אותו בחוש, אין דבר יותר מדבק ממידות ולא עוזר לזה לא חיסון ראשון, לא שני, ולא שלישי, אדם לא יודע איזה השפעה עצומה יש לכל המעשים שלו, בפרט מי שחי בתוך חברה כמה השפעה יש לכל התייחסות שלו לזולת, כמה משנה האם אתה מדבר לחברים בכבוד או בבזיון, ההשפעה על עצמך ועל אחרים ועל הדורות הבאים היא בלי סוף, ובשמים שום דבר לא הולך לאיבוד, ככל שהאדם יותר נושא בעול עם חבריו, מדבר אליו עם יותר סבלנות, עם יותר כבוד, זה משפיע על עוד אחד וזה משפיע על הצאצאים שלו ודורות שלמים הם בעלי מידות טובות בזכותו, ה' יזכינו. (גליין נחל אליהו)

פינת ההלכה

הטוב והמטיב כשאחד שוטה או חולה אלצהיימר

שאלה: בשביל לברך ברכת הטוב והמטיב, צריך ששנים יהנו מחפץ ביחד כשותפים. יש לעיין באופן שקנו מכשיר יקר עבור שנים ואחד מהן שוטה או חולה אלצהיימר האם אפשר לומר שעד כמה שבפועל הם נהנים מהחפץ, סגי לברך הטוב והמטיב, או שאין הנאתם נחשב להנאה של שותפים ביחד, כדי לברך הטוב והמטיב. ויש שרצו להוכיח שאם קנו חפץ שקטן נהנה הרי זה גם מחייב בהטוב והמטיב, שהרי כתוב שבני ביתו מצטרפים, וזה יכול להיות גם בחפץ שטוב לאחד גדול ואחד קטן ממש, הרי שלא צריך בר דעת.

תשובה: מרן הגאון ר' שרגא שטינמן שליט"א השיב בכתב ידו, לכאורה נראה כאת וחמור. בני בית אין הכוונה קטנים, אבל גם אם נימא שזה כולל קטנים, אכתי צרור וזורקן אגוז ונוטלו הוא עדיף משוטה גמור.

הרה"ג ר' שמעון ויסברג שליט"א הביא בשם הגאון ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א, בברכת הטוב והמטיב מסתבר דמברך כן גם אם השותף עמו בטובה קטן בר חינוך שאינו חייב בברכה, או מי שחייב בברכה רק אינו שומר מצות, אבל שוטה י"ל דלית דין בר אינש דלית דא ביה מה ביה (נדריים מ"א א') ולא חשיב כלל לצירוף, וצ"ע.

וכן הביא בשם הגאון ר' מנחם מנדל לובין שליט"א, מסתבר דהטוב והמטיב בעינן ששניהם בני חיובא אבל אם השני שוטה לא יצטרף לברכת הטוב והמטיב וכן תינוק שאינו בר חיוב. ואף שהוא טובה בשבילו.

הרה"ג ר' יוסף אביטבול שליט"א מחבר שערי יוסף השיב, דבר פשוט ששוטה הרי אין לו קנין ואין ממכרו מקח וא"כ אינו נחשב שותף ובודאי שאינו יכול לברך הטוב והמטיב. ועוד, שהטוב והמטיב מברכים ששני השותפים שמחים. אם אחד שוטה, אין מברכים. על עגלה מברכים, כיון שגם האבא וגם האמא נהנים, ואכן כתב בשו"ת תשובות ונהגות ח"ח שעל עגלה מברכים רק שהחינוך כיון שרק האמא משתמשת, ולא האבא ע"ש, אמנם בזמנינו שגם האבא משתמש יש לברך הטוב והמטיב [לבני אשכנז, ובני ספרד לא נהגו לברך הטוב והמטיב על חפצים משותפים]. (הרב אליעזר קרביץ שליט"א)

מזל טוב

מרכז העיר: משפחות רדליך להכנס הבן הנכד לעול תורה ומצוות משפחות מיצמכר-ניסל-יעקובזון להולדת הבן הנכד הנין
גני הדר: משפחת קנדלר לנשואי הבן משפחת שרייבר לנשואי הבת משפחת רוזנברג לנשואי הבן משפחת רפאלי לנשואי הבת
 משפחת הלר לנשואי הבן משפחת פריד לנשואי הבן משפחת הירש להכנס הבן לעול תורה ומצוות